

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖАРГОНУ В СУЧАСНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Досліджено основні проблеми вживання жаргонної лексики в засобах масової інформації (ЗМІ), зв'язок жаргону із загальнонародною мовою, причини виникнення жаргонізмів та ставлення соціуму до них.

Аннотация. Исследованы основные проблемы употребления жаргонной лексики в средствах массовой информации (СМИ), связь жаргона с общенародным языком, причины возникновения жаргонизмов и отношение социума к ним.

Annotation. The article examines the main issues of the use of slang lexicon in mass media, the connection of jargon with the popular language, the causes of jargon appearance and attitude of the society to them.

Ключові слова: жаргон, соціолінгвістика, соціальна діалектологія, публіцистичний узус.

Соціолінгвістиці як мовознавчій дисципліні, що вивчає суспільну обумовленість виникнення, розвиток та функціонування мови, вплив суспільства на мову та мови на суспільство, належить один із важливих розділів – соціальна діалектологія, об'єктом вивчення якої є соціальні діалекти, а саме: жаргони, аргі, професіоналізми). Важливість їх вивчення обумовлена двома факторами:

- 1) необхідністю теоретичного осмислення місця, ролі, функцій соціальних діалектів у системі мови;
- 2) практичною значущістю результатів їх дослідження для культури мови.

Відомо, що зміни мовної ситуації безпосередньо пов'язані зі змінами у політичному та економічному житті суспільства. Друковані засоби масової інформації (ЗМІ), миттєво реагуючи на зміни в екстралінгвальній, мовній реальності та мовній свідомості українського соціуму, відбивали й продовжують відбивати соціально-стильове та функціональне розмаїття сучасного жаргоновживання різних соціолектів, що його структурують: кримінальне аргі, тюремна лексика, професійні жаргони, жаргонізована розмовна мова, жаргон наркоманів, політичний сленг тощо. Названі лексико-функціональні групи органічні в лексико-публіцистичному дискурсі тією мірою, в якій цей тип дискурсу реагує на актуальні події, явища, реалії, а також стилізують реальну усно-розмовну практику соціуму.

Огляд наукової літератури, пов'язаної з вивченням жаргону авторами: Т. Ван Дейком, М. Бахтіним, Н. Арутюновою, А. Бєловою, Ф. Бацевичем, К. Кусько, Д. Лихачовим, Л. Ставицькою, О. Семенець, К. Серажим, В. Лабовим, О. Швейцер, Й. Стернін, О. Кубряковою та іншими, вказує на багатоаспектність та різновимірність цієї категорії лексики.

Мета статті – розглянути особливості використання жаргонної лексики в засобах масової інформації.

Поняття "жаргон" (від фр. *jargon* – незрозуміла мова, зіпсована мова) в сучасному мовознавстві трактується по-різному. Так, до 80-х років ХХ століття жаргон визначається як мова окремої соціальної групи, а в сучасному розумінні – це соціальний різновид мовлення, який "характеризує одиниці, що, вживаючись у середовищі певних соціальних, професійних або вікових груп мовців для номінації специфічних понять, з криптиологічною метою чи експресивними навантаженнями, потрапляють до загальнонаціональної мови – до просторіччя, переважно міського, перебуваючи на межі з ним, до мови художньої літератури та публіцистики – зберігаючи проте в ній відповідний чужорідний статус" [1, с. 118–119].

Будь-який жаргон будь-якої мови тісно пов'язаний із загальнонародною мовою. Спираючись на мовну систему в цілому, жаргон є частиною цієї системи – частиною, яка живе й розвивається за законами, загальними для цієї системи. Разом із тим жаргону властиві деякі особливості, що дозволяють його виділити в окрему підсистему всередині цієї системи.

Особливості цієї підсистеми можуть бути двох планів, і проявляються вони на різних мовних рівнях по-різному. Особливості першого плану визначаються тим, що ця мовна підсистема віддає перевагу певним одиницям мови й виключає інші. Особливості другого плану полягають у використанні в цій підсистемі таких мовних одиниць, які, як правило, не зустрічаються ні в інших підсистемах даної мови, ні в її літературному варіанті. Найбільш чітко ці особливості проявляють себе на лексичному рівні.

Характерною ознакою взаємодії "літературна мова – просторіччя – жаргон" на межі 90-х років ХХ століття можна вважати інтенсивність цієї взаємодії, а також висунення нових центрів експансії – розмовної, знижено-розмовної, молодіжної "контркультури", кримінальної "субкультури". Просторічні й жаргонні елементи вільно включаються в сучасні газетні тексти, стають звичними засобами публічного спілкування.

Одним із потенційних джерел поповнення стилістично зниженої лексики в мові газет наприкінці ХХ століття є елементи кримінального жаргону. Це пов'язано з тим, що у мас-медіа почали широко висвітлювати прояви злочинності в країні. Поступово кримінальну лексику почали вживати в різних значеннях журналісти, представники владних структур, пересічні громадяни. Ця лексика почала набувати експресивного забарвлення. Її застосовують з

іронічною, саркастичною й викривальною метою. Наприклад: *І якщо команда Президента Юценка і уряду Тимошенко не зрозуміє, що їх елементарно "розводять", то скоро можуть поплатитися за короткозорість* [2].

Жаргонізм вільно вживаються в мові сучасної української публіцистики. "На шляху різного ступеня розширення жаргоновживання, – зазначає Ставицька Л. О., – відбуваються інтенсивні соціокомунікативні та власне семантичні процеси, що дає підстави говорити про соціосемантичні параметри функціонування жаргонної лексики. Лексикографічною паспортизацією жаргонної лексики звичайно є соціальні маркери, співвіднесені з жаргонними субкодами. Семантичне наповнення жаргонної номінації віддзеркалює різні аспекти життєдіяльності соціуму, його ціннісну орієнтацію у світі. При утворенні бі-, інтержаргонних полів семантика жаргонізму змінюється, кожен соціум модифікує семантику слова відповідно до своїх комунікативно-прагматичних потреб та інтенцій" [3, с. 58]. Наприклад, молодіжна субмова, засвоюючи кримінальний жаргон, нейтралізує семи, пов'язані з реаліями злочинного світу: висіти – "відбувати покарання" у мові молоді "висіти, зависати" означає: перебувати у певному місці протягом невизначеного часу; постійно вживати наркотики.

Коли йдеться про активне поповнення загальноомовного словника жаргонною лексикою, то мається на увазі не тільки й не стільки помітне кількісне збільшення та активізація у мові представників різних соціальних груп цих елементів, скільки про нову якість жаргону як своєрідного стилю мови в нову епоху розвитку національної мови. Так, значної активності в мовленні представників різних соціальних груп набули слова тусуватися і похідні від нього: тусівка (тусовка), тусівник, тусня, які почали вживатися у молодіжному мовленні й маркувалися як жаргон. У сучасному мовленні дієсово тусуватися, яке вживається у значенні збиратися разом, проводити час, розважатися, спілкуватися, відпочивати, дружити, і похідний іменник тусовка у значенні зібрання, набули широкого вжитку, наприклад: *Деякий час я "тусувався" у модних нічних клубах із діджеями (Интерв'ю з групою VIA "Слівкі")* [4].

Широке функціонування таких слів у друкованих текстах знижує жаргонність і переводить їх у шар розмовної лексики. Мовний процес переходу нелітературних (знижених, жаргонних) слів у розмовні є свідченням зростання ролі розмовності не тільки в особистісній комунікації, а й у суспільній. Як зазначає Костомаров В. Г., "свіжість, відвертість, експресія розмовного мовлення відповідає сучасним смакам суспільства й епохи. І не можна не визнати, що розмовність є найбільш перспективним, органічним джерелом динаміки літературного стандарту" [5, с. 109].

Жаргон як соціальне і мовне явище породжує не тільки нові номінації, але й яскраві, образні, що несуть заряд виразності, слова. Така відмінна ознака жаргонних засобів особливо затребувана публіцистикою, де при зображенні певних фактів і подій важлива саме експресивно-оцінна складова. Тому досить часто номінативна функція жаргонізму тісно поєднується з образністю й оцінністю. Жаргонізми, потрапляючи у дискурс, виступають одночасно і номінативною одиницею, й експресивою, і стилістичним маркером. Наприклад: *Телеканал "Интер" взагалі є чемпіоном із впарювання масам різноманітної фаст-фуд-лабуди, як невмирущі серіали і клони лохотронів, але підводною частиною цього телевізійного "Титаника" є передача на кшталт "Кумири і кумирчики"* [6].

Різнострамованість процесів сучасної номінації призвела до того, що у переважній більшості жаргонізми втратили свої самобутні родові ознаки, і первинне джерело їх виникнення не завжди можна встановити. Для жаргонної лексики характерною є "корпоративна форма його породження та існування". На думку Ставицької Л. О., функціонально-стилістичний параметр жаргонної лексики насамперед пов'язаний із потужною сміховою першоосновою, що є складником культури як такої та національної сміхової культури зокрема [1]. Вибір певного жаргонізму пов'язаний із метою досягнення ефекту зневажливості, недбалості до позначуваних реалій, певної відстороненості від описуваних явищ і подій. Цей процес чітко виражений у сфері функціонування жаргонної предметної лексики: у назвах одягу, предметів побуту, транспортних засобів тощо. Наприклад: одяг – шмотки; авто – тачка; телевізор – ящик; автомат Калашникова – калаш; будинок – хібара; сміттєзвалище – бомж-таун.

Таким чином, спостереження над використанням жаргонізмів у публіцистичному дискурсі свідчить про те, що в суспільстві змінюється ставлення до жаргону: наприкінці ХХ ст. він усвідомлюється як джерело експресивних слів і висловів. Експресивний і прагматичний потенціал жаргонної лексики динамізує сучасну комунікацію і всю мовну систему в цілому. Жаргон, включений у сучасний публіцистичний узус, дозволяє авторові виражати іронічне ставлення до описуваних подій і до навколишньої дійсності. Більшість ознак жаргону визначаються усною формою його побутування: зокрема, використанням розмовної, грубувато-фамільярної лексики, що надає мовленню емоційно-експресивного забарвлення, робить його живим і безпосереднім.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2003. – 336 с. 2. Адвокатська газета. – 2005. – № 2. – С. 2. 3. Ставицька Л. О. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект / Л. О. Ставицька // Українська мова. – 2000. – № 1. – С. 55–69. 4. Адвокатська газета. – 2003. – № 7. – С. 9. 5. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи : Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В. Г. Костомаров. – М. : Педагогика-пресс, 1994. – 247 с. 6. Поляева С. Україна молода / С. Поляева. – 2005. – № 4. – С. 15. 7. Лихачев Д. С. Арготические слова профессиональной речи / Д. С. Лихачев // Статьи ранних лет. – Тверь, 1993. – С. 95–138. 8. Тараненко О. О. Новый словарь украинской мовы (концепция і принципи укладання словника) / О. О. Тараненко. – К. ; Кам'янець-Подільський, 1996. – 171 с.